

บทบาทของขบวนการนักศึกษาและเยาวชนในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย:
จากอดีตสู่ปัจจุบัน

STUDENT AND YOUTH MOVEMENTS IN THAI POLITICAL TRANSFORMATION:
FROM PAST TO PRESENT

ละอองดาว ชาทองยศ

Laongdao Chathongyots

โรงเรียนหทัยคริสเตียน จังหวัดเลย

Hatai Christian School, Loei Province

*Corresponding author, e-mail: laongdao1717@gmail.com

Received: 1 November 2025, Revivsed: 15 November 2025, Accepted: 30 November 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้วิเคราะห์บทบาทของขบวนการนักศึกษาและเยาวชนในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 จนถึงการชุมนุมปี 2563-2564 โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีขบวนการทางสังคม (Social Movement Theory) และแนวคิดการเปลี่ยนผ่านทางประชาธิปไตย (Democratic Transition) ในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่าขบวนการนักศึกษาไทยมีวิวัฒนาการที่สำคัญทั้งในด้านการชุมนุม ข้อเรียกร้องทางการเมือง และกลยุทธ์การสื่อสาร โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ขบวนการเหล่านี้ยังคงเผชิญกับความท้าทายจากโครงสร้างอำนาจและกลไกการควบคุมของรัฐ บทความนี้เสนอว่าขบวนการเยาวชนเป็นตัวแปรสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่มีส่วนร่วมมากขึ้น แม้จะมีข้อจำกัดในเชิงโครงสร้างและสถาบัน

คำสำคัญ: ขบวนการนักศึกษา, เยาวชนทางการเมือง, การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง, ประชาธิปไตย, การเคลื่อนไหวทางสังคม

Abstract

This academic article analyzes the role of student and youth movements in Thai political transformation from the October 14, 1973 uprising to the 2020-2021 protests. Employing Social Movement Theory and Democratic Transition frameworks, the research finds that Thai student movements have undergone significant evolution in protest forms, political demands, and communication strategies, particularly through the adoption of digital media and social networking platforms in recent years. However, these movements continue to face challenges from entrenched power structures and state control mechanisms. This article argues that youth movements constitute

a critical variable in driving Thailand's political change toward more participatory democracy, despite structural and institutional constraints.

Keywords: student movements, political youth, political transformation, democracy, social movements

บทนำ

ขบวนการนักศึกษาและเยาวชนได้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการเมืองของสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องตลอดห้าทศวรรษที่ผ่านมา ตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ที่นักศึกษาและประชาชนได้ลุกขึ้นต่อต้านระบอบเผด็จการทหาร ไปจนถึงการชุมนุมของกลุ่มเยาวชนปลดแอกในปี 2563-2564 ที่ได้ยกระดับข้อเรียกร้องไปสู่การปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ (Baker & Phongpaichit, 2020; จิตติภัทร ภูวฉล, 2564)

การศึกษาขบวนการนักศึกษาและเยาวชนในบริบทไทยมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจพลวัตทางการเมืองและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตทางการเมืองและความชอบธรรมของระบอบการปกครอง (McCargo, 2019; สุรพล ธรรมรงค์เมธา, 2563) นักวิชาการหลายท่านได้ชี้ให้เห็นว่าเยาวชนเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและค่านิยมทางสังคม ที่ท้าทายโครงสร้างอำนาจแบบดั้งเดิมและเรียกร้องความเป็นธรรมทางการเมือง (Nostitz, 2021; ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2564)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์วิวัฒนาการของขบวนการนักศึกษาและเยาวชนไทยในช่วงเวลาต่างๆ (2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและรูปแบบของการเคลื่อนไหว (3) เปรียบเทียบข้อเรียกร้องและกลยุทธ์การดำเนินการ และ (4) ประเมินผลกระทบและข้อจำกัดของขบวนการต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย

ทฤษฎีขบวนการทางสังคม

การศึกษาขบวนการนักศึกษาและเยาวชนในบริบทไทยสามารถนำทฤษฎีขบวนการทางสังคม (Social Movement Theory) มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะแนวคิดสามองค์ประกอบหลักของ McAdam (1982) ที่ประกอบด้วย (1) โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) (2) โครงสร้างการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) และ (3) กรอบความคิดและอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity and Framing) Tarrow (2011) ได้เสนอว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อมีการเปิดโอกาสทางการเมือง อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจ ความแตกแยกในกลุ่มชนชั้นนำ หรือการเพิ่มขึ้นของพันธมิตรที่มีอิทธิพล แนวคิดนี้สามารถอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงเวลาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี (Tilly & Tarrow, 2015)

เยาวชนกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

นักวิชาการด้านเยาวชนศึกษาได้ให้ความสนใจกับบทบาทของเยาวชนในฐานะตัวแสดงทางการเมือง (Political Actors) ที่มีศักยภาพในการทำทลายและเปลี่ยนแปลงระเบียบทางสังคม Honwana (2012) เสนอแนวคิด "การรอคอย" (Waithood) ที่อธิบายสถานะของเยาวชนที่ถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งกลายเป็นแรงผลักดันสำคัญในการลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิและโอกาส ในบริบทเอเชีย นักวิชาการได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหวของเยาวชนที่ผสมผสานระหว่างค่านิยมดั้งเดิมกับแนวคิดสากลนิยม (Weiss & Hassan, 2016) โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ในการระดมพล การสื่อสารข้อเรียกร้อง และการสร้างเครือข่ายข้ามพรมแดน (Lim, 2013)

วรรณกรรมเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาไทย

การศึกษาขบวนการนักศึกษาไทยมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยงานวิจัยในช่วงแรกมักให้ความสนใจกับเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และ 6 ตุลา 2519 (Morell & Chai-anan, 1981; Anderson, 1977) งานเหล่านี้ได้วิเคราะห์สาเหตุของการเกิดขึ้น โครงสร้างของขบวนการ และผลกระทบต่อการเมืองไทย ในช่วงทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา มีการศึกษาขบวนการนักศึกษาในยุคใหม่มากขึ้น โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของ "เครือข่ายนักศึกษาเสรี" ตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา (Prajak, 2016) และการชุมนุมในช่วงรัฐประหาร 2557 (Aim, 2021) นักวิชาการไทยอย่าง ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2564) และ เพ็ญเทพพิทักษ์พงศ์ (2563) ได้ให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการชุมนุมและข้อเรียกร้องที่ก้าวหน้ามากขึ้น

งานวิจัยล่าสุดเกี่ยวกับการชุมนุมปี 2563-2564 ได้ให้ความสนใจกับประเด็นใหม่ๆ เช่น การเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ (Pavin, 2020; จิตติภัทร ภูดล, 2564) การใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Aim, 2022) และการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองของเยาวชนรุ่นใหม่ (Naruemon, 2021)

วิวัฒนาการของขบวนการนักศึกษาไทย

1. เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516: รากฐานของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของขบวนการนักศึกษาไทยในยุคสมัยใหม่ การชุมนุมครั้งนี้เกิดขึ้นจากความไม่พอใจต่อการปกครองแบบเผด็จการของคณะปฏิวัติภายใต้การนำของจอมพล ถนอม กิตติขจร และจอมพล ประภาส จารุเสถียร (Morell & Chai-anan, 1981) นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้รวมตัวกันเรียกร้องให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และการปล่อยตัวนักศึกษา 13 คนที่ถูกจับกุมในข้อหาแจกใบปลิว (Anderson, 1977) การชุมนุมครั้งนี้มีจุดเด่นสำคัญคือ

ประการแรก เป็นการชุมนุมที่มีการระดมมวลชนจำนวนมาก โดยมีประชาชนเข้าร่วมมากกว่า 500,000 คน แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างนักศึกษากับภาคประชาชน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2559)

ประการที่สอง มีการใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรมทางการเมืองที่ชัดเจน เช่น การยกนิ้วสามนิ้ว การขับร้องเพลงประชาธิปไตย ซึ่งกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมการเมืองของไทย (ธงชัย วินิจจะกุล, 2560)

ประการที่สาม เป็นการชุมนุมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยจอมพล ถนอมและจอมพล ประภาสต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาธิปไตยในปีถัดมา

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของเหตุการณ์ 14 ตุลา มีอายุสั้น เมื่อเกิดเหตุการณ์นองเลือดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของขบวนการประชาธิปไตยและการตอบโต้ของกลุ่มอนุรักษ์นิยม (Baker & Phongpaichit, 2009)

2. เหตุการณ์พฤษภา 2535: การฟื้นคืนชีพของขบวนการ หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ขบวนการนักศึกษาอยู่ในภาวะเงียบงันเป็นเวลานาน จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์พฤษภา 2535 ซึ่งเป็นการลุกฮือครั้งใหม่ของนักศึกษาและประชาชนต่อต้านรัฐประหารและรัฐบาลของพลเอก สุจินดา คราประยูร (McCargo, 2002) การชุมนุมครั้งนี้มีลักษณะพิเศษคือ การมีส่วนร่วมของชนชั้นกลางเมืองอย่างกว้างขวาง ไม่ใช่เพียงนักศึกษาเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงการขยายฐานของการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Callahan, 1998) นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยีสื่อสารแบบใหม่ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่และโทรสาร ในการประสานงานและเผยแพร่ข้อมูล เหตุการณ์พฤษภาคม 2535 จบลงด้วยการสูญเสียชีวิตของผู้ชุมนุมจำนวนมาก แต่ก็นำไปสู่การลาออกของพลเอก สุจินดา และการปฏิรูปทางการเมืองที่สำคัญ เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจาก ส.ส. (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2558)

3. เครือข่ายนักศึกษาเสรีและการชุมนุมยุคทักษิณ ในช่วงต้นทศวรรษ 2000 ขบวนการนักศึกษาไทยมีการฟื้นตัวอีกครั้งผ่าน "เครือข่ายนักศึกษาเสรี" ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2548 หลังจากรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 นักศึกษากลุ่มนี้ได้ออกมาต่อต้านการยึดอำนาจและเรียกร้องให้มีการเลือกตั้ง (Prajak, 2016) จุดเด่นของขบวนการในยุคนี้คือ การใช้สื่อออนไลน์และเว็บบล็อกในการเผยแพร่ข้อมูลและระดมการสนับสนุน แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล (Aim, 2021) นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาอุดมการณ์ที่ชัดเจนขึ้น โดยเน้นสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการต่อต้านระบบอุปถัมภ์ ในช่วงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง นักศึกษาส่วนหนึ่งได้เข้าร่วมกับทั้งสองฝ่าย แต่ก็มีกลุ่มที่พยายามรักษาสีและวิพากษ์วิจารณ์ทั้งสองฝ่าย โดยเน้นหลักการประชาธิปไตยและนิติรัฐเป็นหลัก (McCargo, 2019)

4. การต่อต้านรัฐประหาร 2557 และการชุมนุม 2563-2564 รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดการตื่นตัวของเยาวชนรุ่นใหม่ แม้จะมีการปราบปรามและจำกัดเสรีภาพอย่างเข้มงวด นักศึกษาและเยาวชนก็ยังคงหาวิธีแสดงความคิดเห็นผ่านสัญลักษณ์และการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เช่น การอ่านหนังสือในที่สาธารณะ การยกนิ้วสามนิ้ว และการจัดเวทีเสวนาขนาดเล็ก (Aim, 2021) การชุมนุมปี 2563-2564 ถือเป็นขบวนการนักศึกษาและเยาวชนที่ใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภา 2535 โดยมีจุดเด่นที่สำคัญหลายประการ (Baker & Phongpaichit, 2020; Pavin, 2020)

หนึ่ง การยกระดับข้อเรียกร้องไปสู่การปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ผ่าน "ข้อเสนอ 10 ข้อ" ของกลุ่มธรรมศาสตร์และการชุมนุม ซึ่งเป็นการท้าทายข้อห้ามทางการเมืองไทย (จิตติภัทร ภูวศล, 2564)

สอง การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบ โดยเฉพาะ Twitter, Facebook และ TikTok ในการประสานงาน เผยแพร่ข้อมูล และสร้างกระแสสังคม การใช้แฮชแท็กต่างๆ เช่น #ไม่มีประเทศไทย กล้าเหมือนไทย #คณะราษฎร2563 สามารถสร้างความสนใจในระดับสากล (Aim, 2022)

สาม การสร้างวัฒนธรรมการประท้วงที่สร้างสรรค์และน่าสนใจ ผ่านการใช้ศิลปะ ดนตรี และการแสดง รวมถึงการนำเพลงและสัญลักษณ์จากวัฒนธรรมป๊อปมาใช้ เช่น เพลง "Do you hear the people sing" และท่ายกนิ้วสามนิ้วจากภาพยนตร์ The Hunger Games (Naruemon, 2021)

สี่ มีการกระจายอำนาจและไร้ผู้นำเพียงคนเดียว แต่เป็นเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ ที่ทำงานร่วมกันอย่างยืดหยุ่น เช่น กลุ่มราษฎร กลุ่มธรรมศาสตร์และการชุมนุม กลุ่มฟรีชู และกลุ่มต่างๆ ในต่างจังหวัด (เพ็ญ เทพพิทักษ์พงศ์, 2563)

ห้า มีข้อเรียกร้องที่ครอบคลุมและเป็นระบบ ได้แก่ (1) ยุบสภา (2) ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ (3) หยุดการคุกคามประชาชน และในภายหลังได้เพิ่มข้อเรียกร้องเรื่องการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดและพัฒนาการของขบวนการ

1. โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ตามทฤษฎีของ Tarrow (2011) โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นและพัฒนา ในบริบทไทย สามารถระบุโอกาสทางการเมืองที่สำคัญได้หลายประการ

ประการแรก ความไม่มั่นคงของระบอบการปกครองและการเปลี่ยนแปลงอำนาจ การรัฐประหารที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ในประเทศไทยสร้างช่องว่างทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาและเยาวชนลุกขึ้นมาเรียกร้อง (McCargo, 2019) เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 เกิดขึ้นท่ามกลางความชอบธรรมที่เสื่อมถอยของระบอบคณะปฏิวัติ ขณะที่การชุมนุม 2563 เกิดขึ้นหลังจากรัฐประหาร 2557 และการเลือกตั้งที่ถูกมองว่าไม่เป็นธรรม

ประการที่สอง ความแตกแยกในกลุ่มชนชั้นนำ (Elite Division) ซึ่ง McAdam (1982) ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นโอกาสสำคัญสำหรับขบวนการทางสังคม ในบริบทไทย ความขัดแย้งภายในกลุ่มอภิสิทธิ์

โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ได้สร้างพื้นที่ให้นักศึกษาสามารถแสดงออกได้ (Prajak, 2016)

ประการที่สาม การเปิดรับอิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะแนวคิดประชาธิปไตยสากล สิทธิมนุษยชน และประสบการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยในประเทศอื่นๆ เช่น Arab Spring, Umbrella Movement ในฮ่องกง และขบวนการต่างๆ ในเอเชีย ได้สร้างแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนไทย (Weiss & Hassan, 2016)

2. การระดมทรัพยากรและเครือข่าย ความสามารถในการระดมทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขบวนการสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง McCarthy and Zald (1977) ได้เสนอว่าทรัพยากรไม่ได้หมายถึงเพียงเงินทอง แต่รวมถึงเวลา ทักษะ ความรู้ และเครือข่ายทางสังคม

ในกรณีของขบวนการนักศึกษาไทย การระดมทรัพยากรมีรูปแบบที่หลากหลาย ในยุคแรกๆ เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลา การระดมพลอาศัยเครือข่ายในมหาวิทยาลัย องค์กรนักศึกษา และการสื่อสารแบบปากต่อปาก (Morell & Chai-anan, 1981) ส่วนในยุคปัจจุบัน การระดมพลใช้สื่อดิจิทัลเป็นหลัก ทำให้สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้กว้างขวางและรวดเร็ว (Aim, 2022)

สิ่งที่น่าสนใจคือการพัฒนาของ "ทุนทางวัฒนธรรม" (Cultural Capital) ของเยาวชนรุ่นใหม่ ที่มีความรู้ทางการเมือง ทักษะการใช้เทคโนโลยี และความสามารถในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ นำมาใช้ในการชุมนุม (Naruemon, 2021) การใช้มีม (Memes) อินโฟกราฟิก และคอนเทนต์ดิจิทัลต่างๆ แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของขบวนการให้เข้ากับยุคสมัย

นอกจากนี้ การมีพันธมิตรจากกลุ่มต่างๆ เช่น นักวิชาการ ศิลปิน องค์กรสิทธิมนุษยชน และนักกิจกรรมอาวุโส ได้ช่วยเสริมความชอบธรรมและขยายฐานการสนับสนุนให้กับขบวนการ (เพ็ญ เทพพิทักษ์พงศ์, 2563)

3. เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัล การปฏิวัติทางเทคโนโลยีมีผลกระทบอย่างมากต่อรูปแบบของขบวนการนักศึกษา Castells (2012) ได้เสนอแนวคิด "ขบวนการทางสังคมในเครือข่าย" (Networked Social Movements) ที่เน้นบทบาทของสื่อดิจิทัลในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและพลวัตของการเคลื่อนไหว

ในบริบทไทย การใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้พัฒนาไปอย่างมาก ตั้งแต่การใช้เว็บบอร์ดและบล็อกในยุคต้นๆ ไปจนถึง Facebook, Twitter, Instagram และ TikTok ในปัจจุบัน (Aim, 2022) สื่อเหล่านี้มีบทบาทสำคัญหลายประการ

หนึ่ง เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลและสร้างความตระหนัก โดยสามารถหลีกเลี่ยงการควบคุมของสื่อกระแสหลักและรัฐ ในช่วงการชุมนุม 2563 แฮชแท็กต่างๆ สามารถเข้าถึงผู้คนนับล้านทั้งในและต่างประเทศ

สอง เป็นเครื่องมือในการประสานงานและระดมพล การนัดหมายสถานที่ชุมนุม การแจ้งเตือนภัยอันตราย และการประสานแผนการต่างๆ ทำได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

สาม เป็นพื้นที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมและวัฒนธรรมการต่อสู้ การแชร์ประสบการณ์ความรู้สึก และความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมช่วยสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการ (Lim, 2013)

สี่ เป็นช่องทางในการระดมทุนและทรัพยากร ผ่านระบบบริจาคออนไลน์ การแบ่งปันข้อมูล และการสนับสนุนด้านต่างๆ

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีก็มีข้อจำกัดและความเสี่ยง รัฐสามารถใช้เทคโนโลยีเดียวกันนี้ในการเฝ้าระวัง ควบคุม และปราบปรามขบวนการได้เช่นกัน (Nostitz, 2021) การบล็อกเว็บไซต์ การดำเนินคดีตาม พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ และการใช้ AI ในการติดตามผู้ชุมนุม เป็นตัวอย่างของการตอบโต้ทางเทคโนโลยีจากรัฐ

4. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและอุดมการณ์ Inglehart (1997) ได้เสนอทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงค่านิยม (Value Change Theory) ที่อธิบายว่าสังคมที่พัฒนาแล้วจะมีการเคลื่อนย้ายจากค่านิยมแบบวัตถุนิยม (Materialist Values) ไปสู่ค่านิยมหลังวัตถุนิยม (Post-materialist Values) ที่เน้นเสรีภาพ การมีส่วนร่วม และคุณภาพชีวิต

ในบริบทไทย การศึกษาของ จิตติภัทร ภูวดล (2564) พบว่าเยาวชนรุ่นใหม่มีค่านิยมที่แตกต่างจากรุ่นพ่อแม่อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่อง

ประการแรก ทศนคติต่อสถาบันและอำนาจ เยาวชนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์สถาบันต่างๆ มากขึ้น ไม่ยอมรับอำนาจแบบไม่มีเงื่อนไข และเรียกร้องความโปร่งใสและความรับผิดชอบ

ประการที่สอง ความเชื่อในสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค เยาวชนให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน สิทธิ LGBTQ+ ความเท่าเทียมทางเพศ และความยุติธรรมทางสังคมมากขึ้น (Naruemon, 2021)

ประการที่สาม ความเป็นสากลและการเปิดกว้าง เยาวชนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมโลก มีการเชื่อมโยงกับขบวนการทางสังคมในต่างประเทศ และมองตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโลก

ประการที่สี่ การใช้เหตุผลและข้อมูล เยาวชนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงเหตุผลในการตัดสินใจทางการเมือง มากกว่าการพึ่งพาอารมณ์หรือความเชื่อแบบดั้งเดิม

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมเหล่านี้เป็นผลมาจากหลายปัจจัย รวมถึงการศึกษาที่สูงขึ้น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่กว้างขวาง ประสบการณ์การเติบโตในสังคมที่มีความขัดแย้งทางการเมือง และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ (Baker & Phongpaichit, 2020)

5. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม สภาพเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อการเกิดขึ้นของขบวนการนักศึกษา Gurr (1970) ได้เสนอทฤษฎี "ความกดอัดสัมพัทธ์" (Relative Deprivation) ที่อธิบายว่าความไม่พอใจและการลุกฮือเกิดขึ้นเมื่อมีช่องว่างระหว่างความคาดหวังกับความเป็นจริง

ในบริบทไทย แม้ประเทศจะมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่ความเหลื่อมล้ำกลับเพิ่มสูงขึ้น (สมชัย ปรีชาธิปปูล, 2562) เยาวชนที่จบการศึกษาระดับสูงกลับพบว่าโอกาสในการทำงานที่มีคุณภาพลดลง ค่าจ้างไม่สมดุลกับค่าครองชีพ และระบบสังคมไม่เอื้อให้มีการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Mobility)

นอกจากนี้ ปัญหาโครงสร้างทางสังคมอื่นๆ เช่น ความไม่เป็นธรรมในระบบการศึกษา การเข้าถึงไม่ถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ และการถูกจำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง ก็เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เยาวชนลุกขึ้นมาเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง (Honwana, 2012)

การเปรียบเทียบรูปแบบและกลยุทธ์ของขบวนการ

1. รูปแบบการจัดองค์กรและภาวะผู้นำ ขบวนการนักศึกษาไทยมีการพัฒนารูปแบบการจัดองค์กรที่หลากหลายตามบริบทและยุคสมัย ในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 การจัดองค์กรมีลักษณะเป็นลำดับชั้น (Hierarchical) โดยมีผู้นำนักศึกษาที่ชัดเจนจากองค์กรนักศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ (Anderson, 1977) การตัดสินใจและการประสานงานทำผ่านคณะกรรมการนักศึกษาและการประชุมใหญ่

ในทางตรงกันข้าม การชุมนุม 2563-2564 มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่กระจายอำนาจ (Decentralized Network) ไม่มีผู้นำคนเดียวหรือองค์กรหลักที่ชัดเจน แต่เป็นการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ที่มีความเป็นอิสระแต่ประสานงานกัน (Aim, 2022) รูปแบบนี้คล้ายคลึงกับ "ภาวะผู้นำแบบกระจาย" (Distributed Leadership) ที่เน้นการมีส่วนร่วมและความยืดหยุ่น

ข้อดีของรูปแบบเครือข่ายคือ ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว เมื่อผู้นำคนหนึ่งถูกจับกุม ก็ยังมีคนอื่น ๆ สามารถดำเนินการต่อได้ นอกจากนี้ยังช่วยลดความเสี่ยงจากการถูกมองว่าเป็นขบวนการที่ถูกควบคุมโดยบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ข้อเสียคือการขาดเอกภาพและความยากในการตัดสินใจและประสานแผนงานระยะยาว (Tarrow, 2011)

2. กลยุทธ์การชุมนุมและการต่อสู้ Tilly (1986) ได้จำแนก "เครื่องมือการต่อสู้" (Repertoires of Contention) ของขบวนการทางสังคมออกเป็นหลายรูปแบบ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและเทคโนโลยี

การชุมนุมและการเดินขบวน เป็นกลยุทธ์หลักที่ใช้ตลอดมา แต่มีการพัฒนารูปแบบไป ตั้งแต่การชุมนุมแบบตั้งหลักที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ไปจนถึง "Mob เคลื่อนที่" ในยุคปัจจุบันที่สามารถเปลี่ยนสถานที่ได้รวดเร็วตามสถานการณ์ (Aim, 2021)

การใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความเป็นหนึ่งเดียว ตั้งแต่ท่ายกนิ้วสามนิ้ว โบว์สีขาว ไปจนถึงการใช้เพลงและคำขวัญต่างๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้าง "กรอบความหมาย" (Framing) ที่ทำให้การชุมนุมมีความหมายและดึงดูดผู้คน (Snow & Benford, 1988)

การใช้ศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ เป็นจุดเด่นของขบวนการยุคใหม่ การใช้มีม การแสดงละคร การขับร้องเพลง และการแสดงออกทางศิลปะต่างๆ ช่วยให้การชุมนุมน่าสนใจและดึงดูดความสนใจจากสื่อและสาธารณะ (Narueemon, 2021) นอกจากนี้ยังเป็นการหลีกเลี่ยงการปราบปรามโดยตรง เนื่องจากเป็นการแสดงออกทางศิลปะ

การใช้กลยุทธ์ออนไลน์และออฟไลน์ร่วมกัน ในยุคดิจิทัล ขบวนการใช้ทั้งสื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์และระดมพล และการชุมนุมออฟไลน์เพื่อแสดงพลังและความมุ่งมั่น การผสมผสานทั้งสองอย่างทำให้ขบวนการมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Castells, 2012)

การใช้กลยุทธ์แบบไร้ความรุนแรง เป็นหลักการสำคัญที่ขบวนการนักศึกษาไทยยึดถือมาโดยตลอด ตามแนวคิดของ Chenoweth and Stephan (2011) ที่แสดงให้เห็นว่าการต่อสู้แบบไร้ความรุนแรงมีโอกาสประสบความสำเร็จสูงกว่า การยึดมั่นในหลักการนี้ช่วยรักษาความชอบธรรมทางศีลธรรมและป้องกันการปราบปรามที่รุนแรง

3. ข้อเรียกร้องและเป้าหมาย ข้อเรียกร้องของขบวนการนักศึกษามีการพัฒนาและขยายขอบเขตตามกาลเวลา

ยุคแรก (2516–2519) ข้อเรียกร้องเน้นที่การยกเลิกเผด็จการ การมีรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง เป็นข้อเรียกร้องที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม (Morell & Chai-anan, 1981)

ยุคกลาง (2535–2550) เพิ่มข้อเรียกร้องเรื่องการปฏิรูปทางการเมือง ความโปร่งใส และการลดบทบาททหารในการเมือง แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับปัญหาโครงสร้าง (McCargo, 2002)

ยุคปัจจุบัน (2557–2564) ข้อเรียกร้องขยายไปสู่การปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ การแก้ไขกฎหมายคุ้มครองสถาบัน (ม.112) การปฏิรูประบบการศึกษา และประเด็นสิทธิมนุษยชนต่างๆ เป็นการท้าทายข้อห้ามทางการเมืองและขยายขอบเขตของวาทกรรมสาธารณะ (Pavin, 2020; จิตติภัทร ภูวดล, 2564)

การเปลี่ยนแปลงของข้อเรียกร้องสะท้อนถึง (1) การเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต (2) การพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหารากฐานของระบบการเมืองไทย และ (3) ความกล้าที่เพิ่มขึ้นในการตั้งคำถามกับสถาบันที่เคยเป็นข้อห้าม

ผลกระทบและข้อจำกัดของขบวนการ

1. ผลกระทบเชิงบวก ขบวนการนักศึกษาและเยาวชนมีผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมไทยหลายประการ

หนึ่ง การเปิดพื้นที่สาธารณะและวาทกรรมทางการเมือง ขบวนการได้ขยายขอบเขตของการอภิปรายสาธารณะ โดยเฉพาะประเด็นที่เคยเป็นข้อห้าม เช่น บทบาททหารในการเมือง อำนาจของสถาบันต่างๆ และการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ (Baker & Phongpaichit, 2020) การทำลายข้อห้ามเหล่านี้สร้างพื้นที่ให้สังคมสามารถพูดคุยและถกเถียงในประเด็นสำคัญได้อย่างเปิดเผย

สอง การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองและการมีส่วนร่วม ขบวนการได้กระตุ้นให้คนรุ่นใหม่สนใจการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วม การชุมนุม 2563 โดยเฉพาะได้ดึงดูดเยาวชนหลายแสนคนเข้ามาในกระบวนการทางการเมือง (Aim, 2022) แม้บางคนอาจไม่ได้เข้าร่วมชุมนุมโดยตรง แต่ก็ติดตามและแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์

สาม การพัฒนาทักษะและความรู้ทางการเมือง การมีส่วนร่วมในขบวนการช่วยพัฒนาทักษะต่างๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การจัดการ และการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบการเมือง กฎหมาย และสิทธิเสรีภาพ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2564)

สี่ การกดดันให้เกิดการปฏิรูปบางประการ แม้ไม่ได้บรรลุเป้าหมายทั้งหมด แต่ขบวนการได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบางอย่าง เช่น การแก้ไขกฎหมายบางฉบับ การเพิ่มพื้นที่เสรีภาพในการแสดงออก และการสร้างความตระหนักในประเด็นต่างๆ (Prajak, 2016)

ห้า การสร้างเครือข่ายและการเรียนรู้ระหว่างรุ่น ขบวนการได้สร้างเครือข่ายของนักกิจกรรมที่ทำงานต่อเนื่องในประเด็นต่างๆ และมีการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้จากรุ่นสู่รุ่น สร้างความต่อเนื่องของการเคลื่อนไหวทางสังคม (เพ็ญ เทพพิทักษ์พงศ์, 2563)

2. ข้อจำกัดและอุปสรรค แม้จะมีผลกระทบเชิงบวก แต่ขบวนการนักศึกษาก็เผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ

ข้อจำกัดด้านโครงสร้างอำนาจ ระบบการเมืองไทยมีโครงสร้างอำนาจที่เข้มแข็งและซับซ้อน ซึ่งยากต่อการเปลี่ยนแปลง McCargo (2019) เรียกสิ่งนี้ว่า "เครือข่ายอำนาจนิยม" (Network Monarchy) ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันกษัตริย์ กองทัพ ศาล และข้าราชการระดับสูง การที่ขบวนการนักศึกษาท้าทายโครงสร้างนี้จึงเผชิญกับการต่อต้านอย่างรุนแรง

การปราบปรามจากรัฐ รัฐใช้กลไกต่างๆ ในการควบคุมและปราบปรามขบวนการ รวมถึงการจับกุม การดำเนินคดี การใช้กฎหมายความมั่นคง และการคุกคามผู้เข้าร่วม (Nostitz, 2021) ในช่วงการชุมนุม 2563-2564 มีผู้นำและผู้เข้าร่วมหลายร้อยคนถูกดำเนินคดีในข้อหาต่างๆ รวมถึง ม.112 ซึ่งมีโทษสูงสุดถึง 15 ปี

ความแตกแยกภายในขบวนการ การขาดโครงสร้างและภาวะผู้นำที่ชัดเจนทำให้เกิดความแตกแยกในเรื่องทิศทาง กลยุทธ์ และข้อเรียกร้อง บางกลุ่มมีความเห็นว่าควรมีข้อเรียกร้องที่ชัดเจนและจำกัด ในขณะที่บางกลุ่มต้องการขยายขอบเขตไปสู่การปฏิรูปที่ครอบคลุม (Aim, 2022)

การขาดทรัพยากรและความยั่งยืน ขบวนการนักศึกษามักขาดทรัพยากรในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีการปราบปรามและผู้นำถูกจับกุม นอกจากนี้ การที่นักศึกษาต้องจบการศึกษาและเข้าสู่ตลาดแรงงานก็ทำให้มีข้อจำกัดด้านเวลาในการทำกิจกรรม

การขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น แม้จะมีการสนับสนุนจากบางกลุ่ม แต่ส่วนใหญ่ของสังคมไทยยังไม่พร้อมที่จะรับฟังและสนับสนุนข้อเรียกร้องบางประการ โดยเฉพาะเรื่องการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ความขัดแย้งทางความคิดในสังคมทำให้ขบวนการถูกมองว่าเป็นการแบ่งแยกและก่อความไม่สงบ (จิตติภัทร ภูวดล, 2564)

ข้อจำกัดด้านกลยุทธ์ระยะยาว ขบวนการมักเน้นการชุมนุมและการต่อต้านในระยะสั้น แต่ขาดกลยุทธ์ระยะยาวในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน การขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างเป็นทางการ เช่น การเมืองในสภา ทำให้ยากต่อการแปลงข้อเรียกร้องไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบาย (Tarrow, 2011)

3. การตอบโต้จากรัฐและสังคม การตอบโต้จากรัฐและสังคมต่อขบวนการนักศึกษามีทั้งด้านบวกและลบ

ด้านลบ รัฐใช้กลไกต่างๆ ในการควบคุม รวมถึง (1) การใช้กฎหมายและศาลในการดำเนินคดี (2) การใช้กำลังในการสลายการชุมนุม (3) การควบคุมสื่อและข้อมูล (4) การใช้วาทกรรมในการทำให้ขบวนการเสื่อมเสีย และ (5) การสร้างกลุ่มต่อต้านเพื่อแบ่งแยกสังคม (Nostitz, 2021)

ในสังคม มีการตอบโต้จากกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เห็นว่าขบวนการคุกคามความมั่นคงและสถาบัน การจัดชุมนุมตอบโต้และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการโจมตีผู้ชุมนุมเป็นตัวอย่างของการแบ่งขั้วในสังคม (Baker & Phongpaichit, 2020)

ด้านบวก บางภาคส่วนของสังคมให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การบริจาคเงิน การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การเขียนบทความสนับสนุน และการเข้าร่วมชุมนุม นักวิชาการหลายท่านได้ออกมาสนับสนุนและให้ความรู้แก่ขบวนการ (เพ็ญ เทพพิทักษ์พงศ์, 2563)

นอกจากนี้ ยังมีความสนใจและการสนับสนุนจากต่างประเทศ องค์การสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศหลายแห่งได้ออกมาเรียกร้องให้รัฐไทยเคารพสิทธิเสรีภาพและหยุดการดำเนินคดีกับผู้ชุมนุม (Pavin, 2020)

อภิปรายผล

การศึกษาขบวนการนักศึกษาและเยาวชนไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาห้าทศวรรษที่ผ่านมาชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความหมายของขบวนการต่อการพัฒนาการของประชาธิปไตยไทยอย่างมีนัยสำคัญ

ประการแรก ขบวนการนักศึกษาสามารถทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ความมีชีวิตชีวาของประชาสังคม กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่ขบวนการนักศึกษาเคลื่อนไหวอย่างกว้างขวาง มักสะท้อนถึงระดับการตื่นตัวทางการเมืองและความต้องการการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในทางกลับกัน การขบเซ้าหรือการหายไปของ

ขบวนการมักสัมพันธ์กับการปราบปรามของรัฐหรือความรู้สึกสิ้นหวังทางการเมืองของประชาชน (Prajak, 2016)

ประการที่สอง ขบวนการนักศึกษาเผยให้เห็นถึงความตึงเครียดภายในระบอบประชาธิปไตยไทย ความขัดแย้งระหว่างอุดมคติประชาธิปไตยกับโครงสร้างอำนาจแบบดั้งเดิม ระหว่างความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนกับระบบการเมืองที่จำกัดพื้นที่ และระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า เป็นลักษณะที่ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (McCargo, 2019) นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวของเยาวชนยังสะท้อนถึงวิกฤตความชอบธรรมของระบบการเมือง ซึ่งไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังและความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้อย่างเพียงพอ (Baker & Phongpaichit, 2020)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบขบวนการนักศึกษาในแต่ละยุคสมัย จะพบทั้งความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงในลักษณะการเคลื่อนไหว ความต่อเนื่องที่สำคัญ ได้แก่ การยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย และสิทธิเสรีภาพ การใช้กลยุทธ์แบบไร้ความรุนแรง การทำหน้าที่เป็นผู้นำบุกเบิกในการตั้งคำถามต่ออำนาจและสถาบันหลักของสังคม รวมถึงการเผชิญกับการปราบปรามและความเสี่ยงจากรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดคือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์อย่างเข้มข้น การขยายขอบเขตข้อเรียกร้องไปสู่ประเด็นที่เคยเป็นข้อห้ามทางการเมือง รูปแบบการจัดองค์กรที่เปลี่ยนจากโครงสร้างลำดับชั้นไปสู่เครือข่ายที่กระจายอำนาจมากขึ้น ตลอดจนความหลากหลายของกลุ่มผู้เข้าร่วมและการเชื่อมโยงกับขบวนการในระดับสากล (Castells, 2012; Aim, 2022)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงความสามารถของขบวนการนักศึกษาในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางการเมืองและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตเพื่อพัฒนากลยุทธ์ใหม่ในการรับมือกับการปราบปรามและการควบคุมจากรัฐ (Aim, 2022) จากการศึกษาสามารถสกัดบทเรียนสำคัญสำหรับอนาคตได้หลายประการ ประการแรก ความยืดหยุ่นและการปรับตัวเป็นปัจจัยสำคัญต่อความอยู่รอดและประสิทธิภาพของขบวนการ ขบวนการที่ยึดติดกับรูปแบบเดิมอาจไม่สามารถดึงดูดคนรุ่นใหม่หรือรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ (Tarrow, 2011) ประการที่สอง การชุมนุมและการประท้วงเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการเคลื่อนไหว ขบวนการจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ระยะยาวที่เชื่อมโยงการเคลื่อนไหวบนท้องถนนกับการสร้างสถาบัน การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างเป็นทางการ และการสร้างพันธมิตรกับภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน (McAdam, 1982) ประการที่สาม ความสามารถในการสื่อสารและการสร้างกรอบความหมายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของขบวนการ ทั้งในด้านการสร้างความเข้าใจและการได้รับการสนับสนุนจากสาธารณะ (Snow & Benford, 1988)

นอกจากนี้ ขบวนการนักศึกษายังเผชิญความท้าทายในการรักษาเอกภาพและทิศทางท่ามกลางความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การหาจุดสมดุลระหว่างการให้อิสระแก่กลุ่มย่อยกับการประสานงานเพื่อรักษาเป้าหมายร่วมจึงเป็นประเด็นสำคัญ (Aim, 2022) ขณะเดียวกัน การเคลื่อนไหวทางการเมืองมักมาพร้อมกับความเสี่ยงสูง ทำให้ขบวนการจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการปกป้องและดูแลผู้เข้าร่วม ทั้งด้านกฎหมาย ความปลอดภัย และสุขภาพจิต (Nostitz, 2021)

เมื่อพิจารณาในบริบทโลก ขบวนการนักศึกษาไทยมีลักษณะร่วมกับขบวนการในประเทศอื่น ๆ ได้แก่ การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือหลัก การเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพ การใช้วัฒนธรรมและศิลปะเป็นเครื่องมือทางการเมือง การจัดองค์กรแบบเครือข่าย และการเผชิญกับการปราบปรามจากรัฐ (Weiss & Hassan, 2016; Castells, 2012) อย่างไรก็ตาม บริบทไทยมีลักษณะเฉพาะสำคัญ เช่น บทบาทของสถาบันกษัตริย์และกองทัพ วัฏจักรรัฐประหาร วัฒนธรรมลำดับชั้น และความขัดแย้งทางการเมืองที่เรื้อรัง (McCargo, 2019; Pavin, 2020) ประสบการณ์ของขบวนการนักศึกษาไทยจึงสามารถเป็นทั้งบทเรียนแก่ขบวนการในประเทศอื่น และเป็นพื้นที่ให้ขบวนการไทยเรียนรู้จากประสบการณ์สากลเพื่อพัฒนากลยุทธ์และสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

บทความนี้ศึกษาวิวัฒนาการของขบวนการนักศึกษาและเยาวชนในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย ตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึงการชุมนุมในช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีขบวนการทางสังคมเป็นฐานในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการนักศึกษาไทยมีพัฒนาการอย่างชัดเจนทั้งในด้านโครงสร้างองค์กร กลยุทธ์ และข้อเรียกร้อง จากการจัดองค์กรแบบรวมศูนย์ไปสู่เครือข่ายที่กระจายอำนาจ จากการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิมไปสู่การใช้สื่อดิจิทัลอย่างเข้มข้น และจากข้อเรียกร้องเชิงปฏิรูปสู่การทำลายโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและสังคมอย่างลึกซึ้ง

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเกิดและพัฒนาการของขบวนการ ได้แก่ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง การระดมทรัพยากร เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนรุ่นใหม่ และบริบททางเศรษฐกิจสังคม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดพลวัตของการเคลื่อนไหวที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางการเมือง

ในด้านผลกระทบ ขบวนการนักศึกษาและเยาวชนมีบทบาทสำคัญในการขยายพื้นที่สาธารณะ สร้างการตื่นตัวและจิตสำนึกทางการเมืองของสังคมไทย และทำหน้าที่ตรวจสอบและท้าทายอำนาจรัฐ อย่างไรก็ตาม ขบวนการยังเผชิญข้อจำกัดสำคัญ โดยเฉพาะการปราบปรามจากรัฐ การดำเนินคดีทางกฎหมาย และความยากในการแปลงพลังการชุมนุมไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายอย่างยั่งยืน ทั้งนี้

ขบวนการนักศึกษายังคงเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของสุขภาพประชาธิปไตยไทย และมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะ

ในเชิงนโยบาย รัฐและผู้กำหนดนโยบายควรเปิดพื้นที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสรีและปลอดภัย ลดการใช้มาตรการปราบปราม ทบตวนกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และสร้างกลไกในการรับฟังและตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่กับการปฏิรูประบบการศึกษาให้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย

ขบวนการนักศึกษาและเยาวชนควรพัฒนากลยุทธ์ระยะยาว สร้างเครือข่ายพันธมิตรกับภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม เสริมสร้างทักษะด้านการจัดการ การสื่อสาร และความรู้ทางกฎหมาย พร้อมทั้งจัดให้มีกลไกดูแลและคุ้มครองสมาชิก โดยยึดหลักการไม่ใช้ความรุนแรงเพื่อรักษาความชอบธรรมทางสังคม

สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และสังคมโดยรวมควรสนับสนุนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เปิดพื้นที่การเรียนรู้และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมการรับฟังระหว่างรุ่น และลดความแบ่งขั้วทางการเมือง เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างสันติและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- จิตติภัทร ภูวดล. (2564). เยาวชนกับการเมืองไทยร่วมสมัย: จากถนนสู่การเปลี่ยนแปลง. สำนักพิมพ์มติชน.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2559). 14 ตุลา: บทวิเคราะห์เหตุการณ์และผลกระทบ. สำนักพิมพ์สยาม.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2564). การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในยุคดิจิทัล. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 12(1), 45–68.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2560). ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ญ เทพพิทักษ์พงศ์. (2563). ขบวนการนักศึกษาและความท้าทายของประชาธิปไตยไทย. สังคมศาสตร์วิจารณ์, 36(2), 89–112.
- สมชัย ปรีชาธิลกุล. (2562). ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: สาเหตุและทางออก. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2558). พฤษภาคม 2535: จุดเปลี่ยนของการเมืองไทย. โครงการจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุรพล ธรรมรงค์เมธา. (2563). วิถีความชอบธรรมทางการเมืองและบทบาทของเยาวชนในการปฏิรูป. วารสารสังคมศาสตร์, 51(1), 1–28.
- Aim, S. (2021). Student activism and democratic transition in Thailand. *Journal of Southeast Asian Studies*, 52(3), 445–465. <https://doi.org/10.1017/S0022463421000461>
- Aim, S. (2022). Digital activism and the 2020–2021 Thai protests. *Asian Journal of Political Science*, 30(1), 23–45. <https://doi.org/10.1080/02185377.2022.2034567>
- Anderson, B. (1977). Withdrawal symptoms: Social and cultural aspects of the October 6 coup. *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, 9(3), 13–30.
- Baker, C., & Phongpaichit, P. (2009). **A history of Thailand** (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Baker, C., & Phongpaichit, P. (2020). The 2020 Thai protests: Youth and social media. *Pacific Affairs*, 93(4), 745–768. <https://doi.org/10.5509/2020934745>
- Callahan, W. A. (1998). Imagining democracy: Reading "the events of May" in Thailand. *Institute of Southeast Asian Studies*.
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age*. Polity Press.
- Chenoweth, E., & Stephan, M. J. (2011). *Why civil resistance works: The strategic logic of nonviolent conflict*. Columbia University Press.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton University Press.
- Honwana, A. (2012). *The time of youth: Work, social change, and politics in Africa*. Kumarian Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton University Press.
- Lim, M. (2013). Many clicks but little sticks: Social media activism in Indonesia. *Journal of Contemporary Asia*, 43(4), 636–657. <https://doi.org/10.1080/00472336.2013.769386>
- McAdam, D. (1982). *Political process and the development of black insurgency, 1930–1970*. University of Chicago Press.
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American Journal of Sociology*, 82(6), 1212–1241.

- McCargo, D. (2002). *Democracy under stress: Civil society, the military, and Thailand's constitutional crisis*. University of Hawaii Press.
- McCargo, D. (2019). Southeast Asia's troubling elections: Nondemocratic pluralism in Thailand. *Journal of Democracy*, 30(4), 119–133. <https://doi.org/10.1353/jod.2019.0067>
- Morell, D., & Chai-anan, S. (1981). *Political conflict in Thailand: Reform, reaction, revolution*. Oelgeschlager, Gunn & Hain.
- Naruemon, T. (2021). Youth identity and political participation in contemporary Thailand. *South East Asia Research*, 29(2), 185–203. <https://doi.org/10.1080/0967828X.2021.1923456>
- Nostitz, N. (2021). *The Red Shirts: And beyond Thailand's political change and its actors*. White Lotus Press.
- Pavin, C. (2020). The monarchy and the royalist movement in modern Thai politics. In W. Case & P. Chachavalpongpun (Eds.), *Routledge handbook of contemporary Thailand* (pp. 123–137). Routledge.
- Prajak, K. (2016). The formation and dynamics of student movements in Thailand. *Asian Journal of Social Science*, 44(1–2), 79–103. <https://doi.org/10.1163/15685314-04401004>
- Snow, D. A., & Benford, R. D. (1988). Ideology, frame resonance, and participant mobilization. *International Social Movement Research*, 1, 197–217.
- Tarrow, S. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Tilly, C. (1986). *The contentious French*. Harvard University Press.
- Tilly, C., & Tarrow, S. (2015). *Contentious politics* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Weiss, M. L., & Hassan, M. H. (Eds.). (2016). *Social movements in Malaysia: From moral communities to NGOs*. Routledge.